

ГОДИНА X.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ 4.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Излази за време бављења позоришне друживе у Н. Саду свагда о дану сваке представе, иначе сваког месеца по један пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. —

ХАЈДУКОВ ГРОБ.

Шала у 1 чину, од Милорада П. Ш.

(Свршетак.)

Вратим се са овог пуно страдалног пута у Србију, у другу дилетантску дружину, у Неготин. Моје радости: постах, одмах, редовни члан! Помислите шта сам имао одмах играти: луде Турке, и бесне јунаке. На репертоару: „*Сан Краљевића Марка*.“ Ко сретнији од мене? . . . Главна улога моја! Попоси се Краљевићу Марко! Пробе сретно прекужих. Дође судни дан, вече; још један час, па завеса у таван. Руке и ноге од једанпут лед ледени, а у стомаку — сладолед. Хладан и блед седим и читам улогу, која трепери у руци пред мном. Брже боље донеше чашу храбрости, — бездејствено! Још једну и још једну и готово ме изведоше на позорницу; саплех нешто језиком и клонем на гостољубиви патос, а срдита завеса — доле! Кад ме изнесе, дигоше завесу и извинише се: „Јавља се поштованој публици, да тејатор не може бити „због нешто“! . . . У јутру рано, чим зора заглави, вожд глумац Лаза с пртљагом се опреми, и похита, све колачки, из петних жила, док га потеря није „предварила.“

Мојих ондашњих мука ни у Жил Блазу! Горе ми је било него нашем праоцу Јоакиму Вучићу „с храњавом преко Далмације, Кроације, и Славоније ногом.“ Шта ћете, и од *власти* се даје умаћи, али нема тога брата Србина, који се измигољио својој судбини. Ако ти је, море, суђено, да дуваш у овом оркестру, баци проклету фортолију у сред Дунава, кад се пробудиш, виси ти над главом и свира ти, као у Минхаузену,

своја дубока „прикљученија.“ Или, ако ти је суђено, да си шаптач, као овај овде, шаптаћеш, море, амина века! Тако и ја бегах од глумачке судбине, и опет, у место својој кући, сподобим се једног киновитог и магловитог дана у Чачку, код девет Југовића, где је и богиња Талија своје привремено прибежиште саизволела изабрати. Моје радости: глас моје славе допрљо до ових веселих другова, и ја, с раширеним рукама, будем инсталиран. Ова трећа ера мојег глумовања беше ведрија и веселија од пређашњих двеју; ту ми се, први пут, не у сну, него на јави појавио Бог Амор; али, на дивно чудо, с малим ренићем! Снове не вежу тачни прописи митологије! Али срећа је готово једнодневна богиња, патуљак међу великим боговима. После неколико недеља дође народни празник — свечаност. Свечана представа! Позорницу је ваљало двојином поширити, али тамо је нова соба над подрумом, без патоса. Наместисмо нове, истина лаке, али поуздане тренице . . . „*Зидане Риванице*“, завеса се диже; седимо, у дубљини, за дугачким столом. Озбиљно гледамо у цара и певамо свечано: „Да славимо крсно име свето, крсно име, Амаса пророка,“ кад вам ах! јаој! и помагај! . . . Страшни суд! Смак света! И земља се затресе, и луна помрче, и труба анђеоска заори се — бездна, ад, тма кромљешнаја! Тренице нашега света беху слабије од бољих, кврцнуле, и подрум испод наших ногу прогута нас својим влажним и леденим чељустима. И данас носим на нози

белегу од те ужасне предигре страшнога суда. *И шаки бегство и нова пуштештвија!*

Тешка то беху времена. Сад, у место страданија, пиље ми преблаги Бог срећу, богатство! Па да одбијем, да одбијем, па да робујем! Не, не, добро ћемо се, Лазо, промислити, добро! Само, од куд мом ујаку, блаженоупокојеном Николи Калпузану, тако луда памет: да од мене, глумца, створи гостионичара? (Декламуже)

Знаш ли оно на пољу Косову
Кад замагли, па се закрвави . . .

Али опет, кад саберемо све: и ситно у крупно, и крупно у ситно, па још узмемо у обзир, да је и она прва младост давно протутњала, онда не би згорел било повући се, што но реч, у стање покоја. Јер, да знате само какав је тај глумачки живот, с друкчијим би респектом пролазили не поред најлепше глумице — знате, то и ми умемо, — него и поред оног најокорелијег, најосорљивијег члана! Колико је многи, као на прилику ја, пренатио док је постао уметник, глумац народног позоришног дома! Ето на прилику . . . Али декламација . . . Журимо се! (Седне и чита):

Знаш ли оно на пољу Косову
Кад замагли, па се закрвави . . .

Закрвави, да како! Зар ми један пут крв појурила у главу? Спавати се; на пољу веје снег, ти мораш на пробу. Облачиш се љутит, соба као муштурница, ни резанчић духана да собу окадим. Куц, куц! Ето реквизитара! „Молим, послали су нову улогу.“ Добро, добро, знам. „Поручили, да ону јучерашњу вратите.“ — Добро, послаћу! . . . „Господин драматур казао, да не дођем без улоге.“ — Кажем ти до нећу сâм, иди! . . . „Ложите ли, господине Лазо, дрва или угаљ?“ — Нитков! Види да је у Сибиру, и опет се чини невешт . . . Ложим дрва! „А купујете ли хватове, или на кола?“ — Колска! . . . „За то су тако сирови; добро је кад се само не пуше! Збогом!“ — Збогом, старо пукнуто свирало! (Чита расејано, ходајући).

И погибе наш честити Лазо —
Тад је Србин под Турчина пао!

Али сам добро искресао и редитељу и драматургу. Одем драматургу, направим благо лице, да после оспем што јачу грмљавину. Изненадна канонада, готова забуна. Добро јутро! . . . Седи, пише, пуши, мало окрене главу и мрко ме гледа . . . Искали сте улогу? . . . „Не ја, пиште управа“ . . . Молим, знате, . . . почнем ја издалека . . . „Идите управитељу, па се жалите“ пресече ме, пише, не гледа ме . . . Немам кад да пишем жалбу . . . „А ви на пробу“ И више главе не обрће. Ражљутих се, планем, севнем очима и као рис — помислите шта сам све урадио — докопам за резу и као ви-хор ишчезнем . . . (Чита расејано, тише мало):

Где се оте, то причати не ћу,
Отео се, и сретно му било!
Али пуно још Србина има,
Што но љути Турчин притискао . . .

Иди управитељу!, — велите ми, господи-не драматурже? Хвала лепо; молићемо, шта смо дужни за савет? Какав сте ми ви онакав и он — пољубите се! Врана врани очи не вади. Управитељ зна само једну лозинку: ради! А кад га упитамо за јуначко здравље с молбом за мало давно заслужене повишице, онда је каменита стена. И од стене ће се одронити парченце, али од њега ни оне две најмање речце из речника: *да* или *не*! Управитељи су (осврће се) — бар у својој соби можемо без околишења — управитељи су они прави правцати игумани старог времена, који, и кад спавају, држе руку стиснуту.

Не, не, драги мој ујаче, доста је твој много-грешни Лазо трпио и страдао! Хвала ти што си га се на концу твога трговачко-сељачког живота сетио и својим благом обасуо. У теби је последње тихо пристаниште мојих страданија. Зар нису глумци мученици и страдалници? Шта раде саветници, векикоконтролци, професори, секретари, мали и велики: је ли онај прегледао како и колико, је ли овај што паметно писао, онај деци што мудро у главу улио, то се никога не тиче, то не питају, не разбирају наша господа критичари и новинари, али чим који глумац штучне, или глумица

муцне, одмах оспу на њих читаве ступце у новинама, претуку, те да једва дахнеш жив! Да сам, као што нисам, ја новинар, ја бих то уредио мало блаже . . . Биј ме, брате, али не ритарским вилама! . . . Мүни ме мало, али се и насмеј! . . . Посвирајмо и у пристрасне жице, али их, бар одмора ради, заденимо овда онда и за појас . . . Бре, бре, да ме чују — а они, врагови, чују и кроз најгојазније зидове . . . да ме чују — наопако! ни једно влаканце на мојој глави не би остало здраво и читаво. Ја не знам, кад се већ пронашао телеграф, па железница, па позоришни одбор, па управитељ, па кредитори, па редитељ, па одбијање на каси, па драматург, па проценат на радњу, зашто се онда морало да пронађе и новинарство? . . .

Одох, одох, на своја нова добра, своју драгу и милу ујчевину. Збогом позорнице, збогом управитељу, збогом новинари, збогом (иронично) слатки и љубазни моји господо критичари и критичарчићи! Глумац Лаза не ће бити више тако добар, да се с њиме титрате, и његовим знојем да увеличавате своју славу, свој лични популаритет. Збогом! Не ћемо више на позорницу, не ћемо ни ову досадну декламацију. (Хитне је од себе . . . Брзо се покаје и дагне је. Седне, уморан и брижан, за сто. Падне у дубоке мисли. Пауза; лак сан, уз тиху свирку оркестра. Тргнув се из сна скочи. Гледа леву, гледа десну руку. Плашљиво). Нису ми рукави засукани, ни руке наге до лаката. (Гледа низа се). Немам ни кецеље! (Гледа по соби) Не видим округле исполиване столове, ни ђезве, ни Максимилијанове слике по зидовима Ја нисам (гледа себе, и око себе, по соби.) да, да: нисам механција! Та то беше само сан, па ме тако ужасно преплаши. А шта би, јаој, било од мене, да је то права правцата јава? Наопако! (После мале паузе.) Чујеш ли ме, блаженопочивши ујаче! Мирно спавај у твојој вечној кућици! Кад ми ниси оставио благо да га овде с браћом поделимо, како ја хоћу и како ја умем, онда ти на част и

куће и забрани, и њиве и ливаде, и она механа у Пожаревцу, којој си наменио мене за врховног интенданта. Калуђер се, ујо, закуне и постриже, па опет из пострига — очисти; глумац, који једном одслужи литургију Талији, тај без великих јада не баца мантију, не оставља шале позоришни манастир. Зашто? Позориште је дом лепих уметности, које су вазда младе, живахне, природне и опет хармонијским ритмом улепшане. Многи се од нас либе и по мало дују, али смо ми ипак огледало, да се свет боље огледа и позна. Казивати свету врлине и мане — позив тежак и скроман, али неисцрпљиво занимљив, драг, тако мио, да није ништа много посветити цео му живот свој . . . Има, мој ујаче, овде и тешкоћа и бодаља, и суза — али да ли је твој, или и чији живот, без разлике положаја, минуо без туге и уздисаја? Живот је живот, један и исти свуд, само у разноликим варијантима. Хвала ти, ујаче, на лепом сећању, а ја . . . Овамо, мој мили Бранко, овамо дакламацијо! (Бурно)

Знаш ли оно на пољу Косову,
Кад замагли па се закрвави,
Вук издаде, а Обилић паде,
И погибе наш честити Лазо —
Тад је Србин под Турчина пао,
Па се вазда, јадан, отимао.
Где се оте, то причати не ћу,
Отео се, и сретно му било!
Али пуно још Србина има
Што но Турчин љути притискао.
Под топузом ка црви се вију,
Ни уздисат', јађани, не знају!
Док по неком брука не додија,
Те поскочи и хвата се горе,
Па се свети, и јуначки гоне,
Гине, сретан, ал' му име не ће,
За довијек у песмама траје —
А од отих једна и ова је.
И т. д. — — — — —
(Међу тим завеса лагано пада.)

ЛИСТИЋИ.

ПОЗОРИШТЕ.

(*Како Американци цене уметност.*) Пре краткога времена умрла је у Бечу играчица Фани Еслерова, која је доживела највећу славу у својој вештини, тако, да су је у Америци прозвали „краљицом играња“, а у Лондону, кад је пред краљицом Викторијом победила тамошњу славну прву играчицу, изненадила је тамошњи свет толико, да се универзитет оксфордски нашао побуђен, да јој изда нарочиту „докторску диплому за играње.“ Приликом њене смрти беху све бечке новине пуне прича о њеној слави и обожавању, којим су је свуда сусретали како међу малима тако исто и још више међу великима и силнима. Ми ћемо овде све то оставити на страну, него ћемо само испричати њен разговор са славном певачицом Хенријетом Сонтаговом, женом негдашњег талијанског посланика грофа Росија, јер из тога разговора види се, како Американци цене вештину, као и то, како су они при томе оригинални.

Поменута певачица беше принуђена да се врати на позорницу због новчаних неприлика свога мужа, па се реши, да ради тога путује у Америку, јер јој већ беше познато, да Американци најбоље плаћају позоришне уметнике. Ал да би се потпуно разабрала како тамо пролазе певачице и шта Американци од њих захтевају, она походи славну играчицу Ф. Еслерову, да се у ње распита, како јој се ваља владати кад оде у Америку, по што је она већ била тамо и вратила се у Беч славом увенчана. Како се изненади грофица, кад дознаде од Еслерове, да Американци захтевају од сваке уметнице, да она сама продаје улазнице онога дана, кад се год даје корисница. Она мора тога дана обући своје најлепше одело, окитити се свим својим дијамантима, па у свом стану чекати полазнике, који ће доћи, да виде њу и да купе улазнице. Она мора допустити свакоме, да је се нагледа колико хоће, и да прими новце својом руком од њега. „Каква глупост,“ — викну гроф, муж јој, кад чу ово варварство. „Не ћу ја ни по што допустити, да ми се жена на тај начин излаже свету на углед. Да ми тамо сваки јенки за његових неколико долара дође и завирује у жену, као у какву необичну зверку у менаџерији. То не ћу допустити жени својој.“ „Залста, то не ћу ни ја,“ — додаде грофица. „Тај им је обичај одиста гадан, недостојан уметнице.“ — „Имате право,“ — настави играчица. „И ја сам се врло тешко решила и једва сам пристала на то, али сам ипак најпосле попустила, кад су ме моји амерички пријатељи узели наговарати и наваљивати на мене, уверавајући ме, да то није тако ништа необично. Ја дакле с теш-

ким срцем поустим и тако ти дочекам и дан моје кориснице. Рано из јутра већ сам била на ногама, окићена свим својим дијамантима и драгим камењем. Посадим се за један велики мраморни сто, па станем чекати на госте. Улазница је стајала десет долара, али није била реткост, да добијем у место десет и сто долара за једну улазницу.“ — „Сто долара за једну улазницу,“ — узвикну гроф са свим изненађењем, па погледа своју жену онако са стране. — „Осим тога,“ — настави играчица, „добијала сам различитих више мањих скупоцених поклона у цвећу, у свежем и опшећереном воћу, добијала сам лепеца, гривана, брошева и свакојакога накита, које просто нисам смела да одбијам и да не примим, бојећи се, да не увредим онога, ко ми то нуди. На скоро ми очи изгледаше као прави дућан, или пазар у оби Божића. Но то још није све. Баш пред сами свршетак те трговине дође ми један прави јенки, — као што сам доцније дознала, неки богаташ из Вирџиније, — коме лице беше необично мрко, на сунцу преплануло, одевен пак беше најелегантније. Дошавши к мени узме ме посматрати његовим зеленкастим очима, па по што ме се тако нагледао до миле воље, не проговори ни једне речи, већ заиште једну улазницу, за коју ми даде десет долара. У исто време стави на сто једну кутију са педесет комада цигара, те, поклонивши се неспретно, оде, као што беше и дошао, смешкајући се, а не проговори ни једне једине речи и не чекајући да му се захвалим на дару. Како ја не пушим, то понудим одмах после тога мог пријатеља, који ми тада дође, да окуша какве су то цигаре. Но кад овај узме цигару у руке и кад хтеде прихалити, примети да цигара није од дувана. Одмах узесмо разгледати шта то може бити, док не пронађесмо, да је свака од тих цигара само с поља облепљена дуванским листом, а изнутра је испуњена шинком од сувога злата. Тога дана пазарила сам заједно са тим цигарама петнаест хиљада долара.“ — „Петнаест хиљада долара!“ — викну гроф, „та то се већ даје трпети. Шта мислишти, Хенријето?“ — „Изванредно!“ — одговори певачица. „Кад су у Америци таке прилике, онда ћу и ја драге воље продавати улазнице на дан своје кориснице.“

* (*Носе руске опере.*) У Петрограду певала се нова руска комичка опера давидовљева „Дала Рук“ и јако се допала тамошњој публици. Те исте среће била је и нова оперо „Мазепа“, од Чајковскога. мање је успела нова опера истог композитора „Ањегин“.

Издаје управа српског народног позоришта.